

КОРОТКА ІСТОРІЯ РТУТНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Лагута Д.Ф., Лях А.Ю.

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», м. Харків*

Світ познайомився з ртуттю приблизно за 4000 років до н.е. Швидше за все, її видобували випадом кіноварі з конденсацією парів ртуті на холодних предметах. Так описував Георг Агрікола видобуток ртуті у 1556 р. у своїй книзі. Ще раніше про ртуть писав Аристотель (384-322 р. е.), Теофраст та інші.

З'єднання ртуті використовували як ліки, кіновар була червоним пігментом, а за допомогою ртуті наносили покриття і робили срібні дзеркала методом амальгації: ртуть розчиняє ці благородні метали.

З винаходом барометрів (1643 р.), термометрів (1720 р.), детонаторів з гримучої ртуті (1799 р.), з'явився попит на ртуть. А способом витягувати крихти золота з породи і не змочуватися з порожньою породою користувалися майже всі золотошукачі всіх часів і народів. Щоправда, ртуть дуже токсичний матеріал, особливо її пари. А випаровується вона завжди, за винятком сильних морозів: замерзає ртуть при - 40 градусів за Цельсієм. Основним родовищем ртуті здавна було Амальдена в Іспанії (співзвучне з амальгамою). У 1887 р. ртуть почали розробляти у Російській імперії – завод Ауербаха в Микитівці в Україні стала конкурентом Амальдені. Російський ринок отримав ртуть, яка коштувала набагато дешевше за іспанську, і Ауербах домігся будівництва залізничної гілки в Бахмут. Це забезпечило експорт ртуті. Вже 1897 року Микитівський завод випустив понад 37 тисяч пудів ртуті. Підприємство під Бахмутом принесло Ауербаху солідні гроші, ордени та чин дійсного статського радника. З початку XX століття і до початку Другої світової війни виробництво ртуті у світі практично не змінювалося та становило 3500 тон. Ціна ртуті становила до 75 доларів США за ємність у 34,5 л. Причому обсяг ємності - невеликий: щільність ртуті 13600 кг/куб. метр. На жаль, війна з Японією призвела до реквізиції рухомого складу залізниць. Ртуть із заводів Ауербаха стало нема на чому вивозити. Переговори з урядом та з діловими партнерами не привели ні до чого і незабаром Ауербах помер.

Після революції завод з виробництва ртуті було націоналізовано. На ньому було відновлено видобуток кіноварі, впроваджено нові печі та досконаліші технології. Ртутний комбінат до початку 1940-х років був технічно чудово оснащений і міг переробляти руду найнижчої якості, забезпечуючи більше половини потреби СРСР ртуті. Але в жовтні 1941 року Микитівський ртутний комбінат, як єдиного постачальника ртуті в СРСР, довелося евакуювати на схід. Ртуть була стратегічною військовою сировиною. Усю ртуть, яка була в країні, конфіскували з лабораторій та цивільних підприємств. Планувалося забрати ртуть усюди. Річне розрахункове споживання з виробництва лише боєприпасів становило 120 тон, а військове споживання протягом року — понад 280 тон. Тому, при наступу німців на Донбасі обладнання Микитівського ртутного комбінату розібрали і перевезли до Киргизії, на Хайдарканське родовище. Після війни Микитівський ртутний комбінат знову запрацював в Україні.